

KERTINĖ
PARAŠTĖ

Patogi erdvė

Savaitgalį tarp Šekminių ir Sekminių į šiaurę nuo Toronto vyko trijų dienų rekolekcijos, suplanuotos patį studentų ir neseniai mokslus baigusių. Užuoat pasirinkdami gyvenimo pašaukimo temą, sugyvenimą šeimoje, maldingo tikėjimo, dalyvavimo Bažnyčioje ar kitą klausimą pokalbiams bei diskusijoms, dalyviai ilgojo savaitgalio susitelkimą pradėjo patį paruošta apžvalga „patogios erdvės“, angliškai vadinama „comfort zones“.

Šios erdvės yra aplinka ar sąlygos, nustatytos, pažiūros ar veikimo būdai, kuriais žmogus riboja savo ryšius, išsipaigojimus, uždavinius, pasikliaudamas įprastiniu būdu ar apimtimi. Darbe tai reikštų savo pareigas atlikti ir nesukti galvos dėl kitų dalykų. Tikėjimo plotmėje – lankyti pamaldas, rytą ar vakarą melsis, paremti parapiją auka, nustatytomis dienomis pasninkauti. Draugų tarpe – ribotis jau gerai pažįstamais žmonėmis, nepiečiant saugaus ratelio.

Ruošėjų parinkti skaitiniai iš Naujojo Testamento buvo taikyti tas savo patogias ribas plesti ar pralaužti, nes, jų žodžiais, „Šventoji Dvasia yra Kūrėja, ji nuolat kuria naujai“. (Lietuviškame giesmės „Veni, Creator Spiritus“*)

* Čia kalbama apie kitą giesmę iš Šv. Dvasia (ne apatijoje spausdinama Sekminių šv. Mišių sekvencija), kuri yra itin svarbi

vertime pirmoji eilutė „Dvasia, Viešpatie, ateik“ nebeturi žodžio „Kūrėja – Creator“) Evangeliniame palyginime apie talentus, kuriame vieną talentą gavęs jį rūpestingai saugo, neišleisdamas jį apyvartą, studentai įžiūri patogią būseną, neberizikuojančią, nebeplečiančią savo pažinimo, veiklos. Pasakojime apie gerąjį samaritetį mato asmenį, kuris leidosi būti išmestas iš įprastinių vėžių gailėstingumo darbu kitatūčiai. Skaitinyje apie turtuolį ir prie jo namų vartų gulintį elgetą Lozorių jie pastebi, kad puotaujas turtuolis neklysta, būdamas turtingas, o klysta nieko nepastebėdamas ir nieko nedarydamas varguolio atžvilgiu. Pirmųjų Sekminių aprašymą Apaštalo Pauliaus kelyje sugrįžta su Babelio bokšto pasakojimu, kaip per daug išdidi žmonija išsibarstė į įvairias kalbas ir tautas, o dabar Šventoji Dvasia surenka įvairių tautų ir kalbų žmones į vieną bendruomenę, Dievo šeimą.

Aišku, neįmanoma gyventi be tam tikrų ribų. Visi pastebi, kaip mažame miestelyje žmonės paroduotvėse, gatvėje draugiškesni, o didmiestyje nekreipia dėmesio, nebent kas ypatingo įvyksta: sielotis viskuo būtų per daug. Turėti (Nukelta į 4 psl.)

Katalikų Bažnyčios liturgijoje, vartojama per vyskupų teikiamų sakramentų – Sutvirtinimo ir Kunigystės – apeigas.

Apie lietuvių religinį gyvenimą Amerikoje

JUOZAS MEŠKAUSKAS

William Wolkovich-Valkavičius. LITHUANIAN RELIGIOUS LIFE IN AMERICA. A Compendium of 150 Roman Catholic Parishes and Institutions. Volume I. Eastern United States. Norwood, Massachusetts: Lithuanian Religious Life in America, 1991. 630 puslapių. Kaina – 89.50 dolerių. Gaunama iš Corporate Fulfillment systems, 1 Bert Drive, West Bridgewater, Massachusetts 02379-9970, tel. 1-800-344-4501.

Kunigo William Wolkovich-Valkavičiaus knyga pasirodė 1991 metais. Autoriaus tėvai Liudvikas Valkavičius ir Elena Žukauskaitė-Valkavičienė į Ameriką atvyko iš Lietuvos, ir jų sūnus William gimė čia, Amerikoje. Knyga jį jiems ir dedikuojama. Kun. Valkavičiaus knyga *Lithuanian Religious Life in America* bus trijų tomų. Pirmasis tomas, dabar jau išleistas, apima rytinio Amerikos pakraščio valstybes, antrasis apims Pennsylvania ir trečiasis apims Cleveland, Detroit ir Chicago lietuviškus telkinius, o taip pat ir mažesnes vietas.

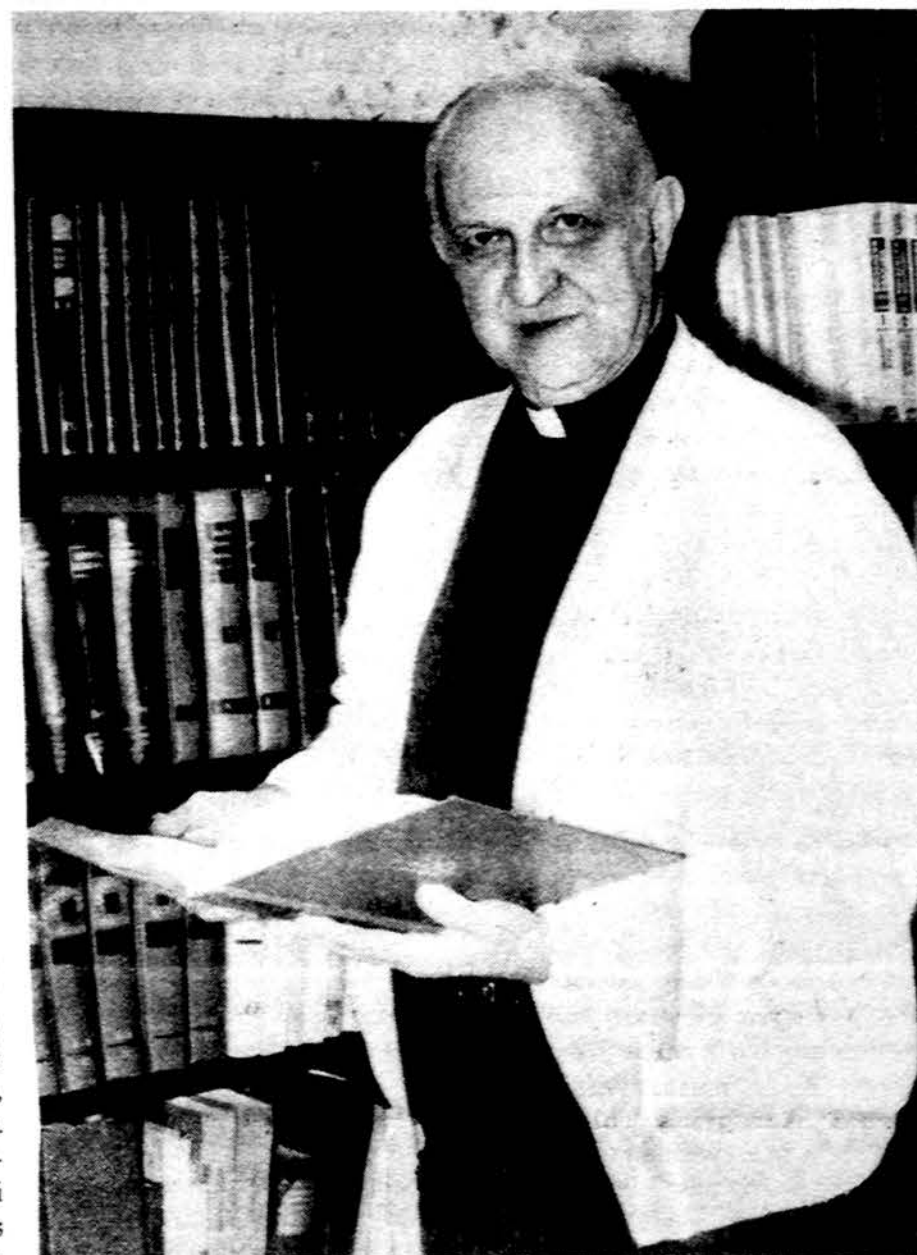
Kaip jau pats pavadinimas „Lithuanian Religious Life in America“ sako, knygoje yra aprašomas lietuvių religinis gyvenimas. Iš dalies paliečiamas ir kultūrinis, visuomeninis bei ekonominis lietuvių imigrantų ir JAV gyvenimas. Reikia pažymėti, kad kun. Valkavičius stengiasi ir gražiai išlaiko tiesos bei objektyvumo normas. Jis pats sako: „istoriko pareiga yra pateikti tiesą, nesvarbu, kur ji veda“.

Knygoje nerandame žinių, kad pirmas lietuvis atsirado Amerikoje ir kiek jį iš viso įvažiavo. To, be abejojimo, negalime ir norėti. Bet ir šiais klausimais randame kai kurių įdomių žinių. Knygoje

rašoma, kad kai kuriose vietovėse lietuvių imigrantų buvo gana daug. Pavyzdžiui, tam tikru laiku Waterbury, Connecticut, lietuvių sudarė trečdali miesto gyventojų, o New Britain, Connecticut, ketvirtadali. Taip pat pažymima, kad daug lietuvių buvo Hartford'e bei Bridgeport'e (abu Connecticut) ir kad jie ten stipriai reikšėsi.

Imigrantai atsinešė savo istoriją, kultūrą, religiją, kalbinę turą ir kasyklas, dirbtuves, skerdyklas bei kitas darbovietes. Apie organizacijas ir organizuotą gyvenimą jie nežinojo. Jie išvyko iš parapijų savo krašte ir žinojo tik parapijas, ir apie parapijas, nors ir ne savas, jie čia pradėjo burtis. Kun. Valkavičius aprašo labai įdomų ir tipingą atsitikimą. Nautagutuck, Connecticut, visi katalikai, visų tautybių, eidavo į vieną St. Francis bažnyčią. Lietuvių ten buvo nemažas skaičius. Jie nutarė bažnyčiai padovanoti spalvotą paveiksluotą langą. Kadangi jie neturėjo jokios savo organizacijos, jie nutarė prašyti Waterbury Šv. Kazimiero draugijos jiems atstovauti. Tuomet tai organizacijai vadovavo sulenkėjęs lietuvis. Jis sutiko tai padaryti ir po langu užrašė, kad langą dovanavo Šv. Kazimiero lenkų draugija, dar pridėdamas „Boze zbaw polske“. Ilgainiui buvo pradėtos steigti draugijos, organizacijos. Brooklyn, New York, 1884 metais lietuvių ir lenkai įsteigė „Kosciuszkos“ draugiją.

Esant tokiai situacijai, lietuvių pradėjo susiprasti ir pradėjo organizuotis, steigti parapijas ir statyti bažnyčias. Kun. Valkavičius sako, kad toje Amerikos dalyje buvo įsteigta daugiau kaip

Kun. William Wolkovich-Valkavičius

Kenneth F. McLean nuotrauka

100 parapijų. Darbas buvo sunkus, nes nebuvo darbininkų. Pavyzdžiui, kun. Juozas Zebris įsteigė šešias parapijas. Kun. Valkavičius labai smulkiai ir detalai aprašo parapijų steigimą, jų steigėjus, sąlygas, santykių su vyskupais, santykių su kitomis parapijomis ir kitas su šiuo darbu susijusias problemas. Labai detalai aprašoma klebonų veikla, jų darbas, santykiai su parapijiečiais ir vyskupais. Šalia steigiamųjų parapijų kun. Valkavičius aprašo ir tuo metu steigiamas mokyklas. Čia gal yra tam tikra analogija su vyskupo Motiejaus Valančiaus mokyklomis Lietuvoje. „Be parapijos mokyklos jau nuomėnė yra pasmerkta nustoti etninio identiteto arba, dar blogiau, tapti ateistais“, sakė Šv. Trejybės parapijos (Hartford, Connecticut) klebonas John Ambot.

Greta parapijų steigimo ir parapijų reikalų knygoje paliečiami ir lietuvių kultūriniai, organizaciniai bei ekonominiai reikalai. Knygoje aprašoma ne tik imigrantų veikla, bet ir atvykstančių iš Lietuvos atvykimo tikslai, santykis su čia gyvenančiais, kaip, pavyzdžiui, vyskupų Jurgio Matulaičio, Prano Būčio, Mečislovo Reinio, profesoriaus Mykolo Biržiškos, dr. Martyno Yčo, dr. Jono Basanavičiaus. Tad knyga, tam tikra prasme, liečia ir Lietuvos bei Amerikos lietuvių kultūros istoriją. Taip pat iš knygos

suzinome, kaip lietuvių Amerikoje reikšėsi įvairiais būdais. Pavyzdžiui, Antrojo pasaulinio karo metu Waterbury, Connecticut, lietuvių, vadovaujami kun. Juozapo Valantiejaus, turėdami mintį, kad Lietuva buvo naciškosios Vokietijos okupuota, Amerikos kovai prieš ją paremti nupirko daugiau negu už milijoną dolerių paskolos vyriausybei lakštų ir Raudonajam kryžiui padovanojo kraujo, kare sužeistoms reikalingoms transfuzijoms. Taip pat randame knygoje, kad kun. Juozapo Valantiejaus dėka Waterbury lietuvių išrašė daugiau nei 500 kvietimų karo išvietintiems (DP) Europoje atvykti į Ameriką.

Apskritai paėmus, knyga *Lithuanian Religious Life in America* yra labai įdomi, kultūrinio ir istorinio atžvilgiu lietuviams ir Lietuvai labai vertinga. Sukaupia milžiniška medžiaga ir pats darbas yra milžiniškas.

Save pažinti ir save gerbti yra menas ir uždavinys

Vienas pokalbis su kun. Vytautu Bagdanavičium ir Jonu Saku Čikagoje iškėlė mintį, kad lietuvių turtų pasakytai ir parašyti, ką jie yra davę Amerikai. Vėliau šita klausimą diskutavome ir su dr. Leonu Kriaučiūnu. Visi tai minčiai pritarė. Kun. Bagdanavičius tuo klausimu parašė laiską kun. William

Wolkovich-Valkavičiui, kuris Bagdanavičiui atsako: „Man rodos, kad aš jau šiek tiek atlikau, ką siūlote. Taip pat, ar ne mano trijų tomų serija įvykdo Tamstos sumanymą?“

Besikaitant kun. Valkavičiaus knyga, mano nuomėnė, kad tokia knyga, kaip „Lietuvių įnašas Amerikai“, mums būtinai reikalinga, sustiprėjo. Ruošiant tokią veikalą, kun. William Wolkovich-Valkavičiaus studija būtų labai vertinga, ir ji tą darbą labai palengvintų. Bet ji jo dar neatstoja. Kun. Valkavičius savo knygom turi kitą uždavinį ir jį labai gražiai atlieka.

Mes dažnai daug padarome, atliekame labai svarbius uždavinius, bet nemokame pasireikšti. Mes turime pasisakyti, kas esame ir ką esame padarę. Svarbu rasti savo vietą ir žinoti, ko esi vertas. O save pažinti ir save respektuoti yra menas, bet taip pat yra ir uždavinys. Ameriką atvyko ieškotojai ir kūrėjai. Amerikoje lietuvių ieškojo ir kūrė. Amerika yra kūrinytys daugelio tautų, jų tarpe ir lietuvių. Ir jei mes to neišryškinsime, tai, man atrodo, kad mes neatliksime savo uždavinio. Kada pagalvoju apie lietuvių įkurtą taupymo ir skolinimo bendroves, pastatytas mokyklas, klinikas, dirbančius mokymo ir tyrimo institucijose, ir kada pravažiuoju Marquette Road ir California Avenue sankryžą Čikagoje ir pamatau kelis blokus užimančius pastatus: Maria High School, Holy Cross Hospital, Šv. Mergelės Marijos Gimimo bažnyčią, mokyklą, Šv. Kazimiero seserų vienuolyno namus, o panašius kompleksus yra ir kituose Amerikos miestuose, tai man kyla klausimas, kodėl mes nepasiskiriam ir neišryškiname, kad tai yra mūsų, lietuvių, darbas. O jų yra daug daugiau Čikagoje: Town of Lake apylinkėje visas kompleksas, Balzeko Lietuvių kultūros muziejus (tikras kultūrinis centras), Tėvų jėzuitų vienuolija ir Jaunimo centras ir t.t.

Manau, kad šis klausimas turėtų rūpėti JAV Lietuvių Bendruomenei, Lietuvių Fondui, Amerikos lietuvių tarybai ir kitoms mūsų bendrinėms organizacijoms. Tas klausimas – lietuvių įnašas Amerikai yra ypač reikšmingas. Lietuvai atgavus nepriklausomybę, lietuvis išsivys, jeigu jis negrįžta į Lietuvą, taip pat atsistoja kitoje plotmėje ir su kitokiais uždaviniais. Lietuva yra nepriklausoma, ir lietuvių tauta laisva, bet mes gyvename Amerikoje ir daug daugiau lietuvių jau yra gimę šioje krašte. Mes visi esame svarbūs šiam kraštui, ir šis kraštas yra svarbus mums. Airiai ir žydai yra išryškinę savo įnašą ir savo reikšmę šiam kraštui. Ai-

(Nukelta į 4 psl.)

Sekminių šv. mišių sekvencija

Veni sancte Spiritus
Et emitte coelitus
Lucis tuae radium.

Ateik, Dvasia dieviška,
Dangaus ugnį nešina,
Spinduliais nužerk mane!

Veni pater pauperum.
Veni dator munerum,
Veni lumen cordium.

Ateik, Tėve vargstančių,
Dovanų dalytojaui,
Širdžių atgaivintojaui!

ATEIK,
ŠVENTOJI
DVASIA!

Consolator optime,
Dulcis hospes animae,
Dulce refrigerium.

In labore requies,
In aestu temperies
In fletu solatium.

O lux beatissima,
Reple cordis intima
Tuorum fidelium.

Sine tuo numine
Nihil est in homine,
Nihil est innoxium.

Lava quod est sordidum,
Riga quod est aridum,
Sana quod est saucium.

Flecte quod est rigidum,
Fove quod est frigidum.
Rege quod est devium.

Da tuis fidelibus
In te confidentibus
Sacrum septenarium.

Da virtutis meritum,
Da salutis exitum,
Da perenne gaudium.
Amen. Alleluia.

Siųsk savo Dvasią, ir bus sutvėrta.
Ir atnaujinsi žemės veidą.

Lietuviškas vertimas – kunigo Stasio Ylos (1908-1983)

Sielų būk ramintojas,
Svetingas lankytojas,
Mielas atgaivintojas!

Siųsk varguose poilsį,
Tvankiam karšty atvėsi,
Graudžiam verksme maldyma.

O Šviesybe amžina,
Nušviesk širdžių gilumą
Visiems, kurie tikime!

Be tavęs mes alkstame,
Ilgesy kankinamės,
Nesėkmėje klumpame.

Valyki, kas sutepta,
Gaivink, kas nudeginta,
Gydyki, kas sužeista.

Laisvink, kas sukieta,
Dvasios šalty duok jėgą,
Tiesink vingius mūsų takų.

Duok mums, tave mylintiems,
Tavim pasitikintiems,
Septynias Tavo dovanas.

Duok dorybėms atpildą,
Duok laimingą pabaigą,
Ruoški džiaugsmą amžiną.
Amen. Aleliuja.

Šiame numeryje:

Mintys Sekminėms • Knyga apie Amerikos lietuvių religinį gyvenimą • Pokalbis su „Logos“ redaktore Dalia Marija Stančiene • Dešimt metų nuo architekto Jono Muloko mirties • Religija ir pomodernioji kultūra • Birutės-Antaninos Janavičienės eilėraščiai • Editos Nazaraitės eskizas • 40-ojo Santaros-Sviesos suvažiavimo programa • Illinois baltų dailininkų paroda • Vidurio Europos informatikos konferencija • Naujos knygos

Dievo šviesoje žmogus turi galios stebuklui...

Kalbamės su „Logos“ žurnalo redaktore dr. Dalia Marija Stančienė

— Esate Lietuvoje leidžiamo religijos, filosofijos ir meno žurnalo „Logos“ leidėja-redaktorė. Per tą trumpą laiką nuo tada, kai jis buvo pradėtas leisti, „Logos“ ir čia, Amerikos lietuvių tarpe, jau yra išsigijęs labai gerą vardą. Apie šio žurnalo pobūdį, tikslus ir rūpesčius labiausiai ir norėtų mums su Jumis čia kalbėtis. Bet pirmiausia gal sutiktumėte supažindinti mūsų skaitytojus su savimi pačia? Kur ir kaip praleidote vaikystę,ėjote mokslus, dirbote profesinį darbą? Ir kokių būdu atėjote į „Logos“, užimdama žurnalo vyriausios redaktorės kėdę?

— Mano vaikystė prabėgo nuostabioje Lietuvos vietoje: Palangos miestelyje prie Baltijos jūros. Gimiau, praslinkus trejiems metams po karo. Atminties kertelėje kylantys vėzdai — tai ilgi žiemos vakarai su senele prie krosnies, traukiant degančioms malkoms, ir jos melenoliškai ilgesingas balsas, keistos atšvaitų figūros ant sienų ir jos veido ir pasakojimai apie kunigaikštį Kęstutį ir vaidilutę Birutę, apie karalaitį šv. Kazimierą ir nepaprastą jo gerumą, apie grafo Tiškevičiaus pastatytą Dievo statulą ir nedoras bedievio rankas, ją nugriovusias...

Prisimenu, kaip mes, vaikai, sekmadieniais su senele, apsigobusia balta skarele, eidavome į bažnyčią. Ypač būdavo šventė, kai šv. Velykų rytą pažadindavo labai anksti ir mes bėgdavome pažūrėti, ar jau gerojo Angelo nuristi akmenys nuo Dievo karsto...

Bet tos nerūpestingos dienos baigėsi, ir mane nuvedė į mokyklą. Pirmoji mokytoja — švelni, su užuojauta žvelgianti ir pokario kartos vaikus, kuriems pritrūkdavo sąsiuvinų, spalvuotų pieštukų, geresnio rūbo — bet linksmu nepristigdavo. Kaip žąsiukai klegėdami, grįždavome iš pamokų namo. Ir gerasis Dievuliš laimino mus, nes senelė visada pasimeldavo už mus išdykėlius, kad gerai sektųsi. Tai nepakartojama, negrįžanti vaikystė...

Perėjus į vyresnes klases, atsirado daugiau mokytojų, daugiau mokslų, ir buvo aiškinama, kad viskas atsiranda savaime, o pasaulio sutvėrimas tai senelės pasaka. Kasdien vis griežtesni mokslo, griežtesni mokytojai — ir jau nebe kiekvieną sekmadienį su senele į bažnyčią einam. Tai pirmos dvejonės, negro šėšelio įsismelkimas į taip aiškiai įsismelęs perteikto vientiso pasaulio supratimą, kuriame tiesa — didžiausia vertybė, meilė — Dievo sutikta malonė. Tačiau vaikystės idilija negalėjo būti užgošta su tamsa krentančiomis, didžiulio priešiško pasaulio, norinio sutepti ir atimti šventą senelės buvimą mano tautos istorijoje. Ir tas senelės buvimas, jai nebesant, istoriniais tiltais sujungė senovę su besiblaškiančia savojoje žemėje tauta, suteikė jai stiprybės išlikti. Ir taip kiekvienas žmogus, asmuo nešė savo negandas per mirusį laiką. Taip ir aš baigiau vidurinę mokyklą ir išvažiavau į Vilniaus universitetą studijuoti fizikos. Po penkerių studijų metų gavau fizikės diplomą ir buvau paskirta dirbti švietimo sistemoje fizike-metodinėje. Turėjau ruošti metodinę literatūrą, kaip vaikai turi dirbti fizikos būreliuose po pamokų, taip pat ruošti fizikos olimpiadą. Norėdama užsiimti mokslinė veikla, turėjau išlaikyti tris egzaminus. Sovietinėje sistemoje bet kurios sovietinės mokslininkės iš pradžių turi išlaikyti filosofijos (aišku, marksistinės), užsienio kalbos ir specialybės egzaminus. Besiruodama filosofijos egzaminui, susidomėjau mokslo ir tikėjimo problema. Taip atradau kitą pasaulį — kuris tapo svarbiu mano gyvenime.

Dalia Marija Stančienė

Jono Kuprio nuotrauka

Iš pradžių studijavau vakarais, o dieną reikėjo dirbti įstaigoje. Išlaikiusi egzaminus, įstojau į neakivaizdinę Lietuvos mokslų akademijos Filosofijos instituto aspirantūrą. Mokslinis vadovas buvo profesorius Bronius Kuzmickas. Darbą pasirinkau jau iš neotomistų filosofinės minties. Universitete gavau darbą skaityti nedidelį filosofijos paskaitų ciklą. Tuo metu išteikėjau, turiau tris vaikučius (devynerių metų sūnų ir vienuolikos bei trylikos metų dukreles). Augindama vaikus, vakarais ruošiau mokslinį darbą. Bet, kaip antrą dukrą 1981 metais viešai pakrikštijau šv. Petro ir Povilo bažnyčioje (Vilniuje), buvau atleista iš darbo universitete. Padedant moksliniam vadovui, vos gavau darbo besikuriančiame Maskvos Visuos menės mokslų akademijos filiale, vertėja iš prancūzų kalbos. Po keletos metų baigiau mokslinį darbą ir apgyniau disertaciją. Tada buvau paaugštinta, tapau mokslinė bendradarbė. Dar po kelių metų vėl gavau nedidelį filosofijos paskaitų ciklą skaityti studentams universitete.

Netrukus prasidėjo ir mūsų tautos atgimimas. 1988 metais prie Lietuvos filosofų draugijos, aš suorganizavau religijos filosofijos klubą. Visus 1988 metus, padedant kun. A. Daukniui, mes studijavome popiežiaus Jono Pauliaus II enciklikas. Kitais metais gimė idėja suorganizuoti pirmąją religijos filosofijos ir bažnytinės muzikos studijų savaitę — Sinoikiją (graikiškas žodis — buvimas kartu), pakviečiant mokslininkus, teologus iš užsienio. Į mūsų kvietimą atsiliepė kun. dr. Kęstutis Trimakas, kun. dr. Antanas Liutimas ir kiti. Tik Sąjūdžio deka mūsų pavyko realizuoti šią idėją, talkinant Gintai Damuzytei. Sinoikijos metu buvo keliamos idėjos atkurti Lietuvių katalikų mokslo akademiją, Kauno Vytauto Didžiojo universiteto Filosofijos-teologijos fakultetą. Gimė idėja ir žurnalo leisti.

— Kokių būdu ir kokiomis aplinkybėmis kilo mintis leisti religijos, filosofijos ir meno žurnalą? Kas buvo jo sumanytojai? Kas Jūs pačią paskatinė išjungti į jo leidėjų būrį? Būtų labai idomu, jei papasakotumėte „Logos“ istoriją nuo pat pradžių — kaip gimė pati idėja, kaip sekėsi stiegti naują leidinį, kokios buvo kliūtys, sunkumai, kaip juos nugalėjote, kokio pasitenkinimo iki šiol esate

patyrę?

— Įvykus didžiajam Atgimimui, pasikeitė ir spaudos įstatymai. Atsirado galimybė laisvai spausti. Taip buvo atgaivintas, pritaikant naujoms sąlygoms, Nepriklausomoje Lietuvoje profesorius Prano Dovydaičio įsteigtas ir redaguojamas žurnalas „Logos“. Kadangi žurnalo leidimo iniciatore buvau aš, tai ir teko pačiai imtis ir leidejo, ir redaktoriaus darbo. Pagerbdami pirmąjį leideją, įsteigėme Prano Dovydaičio vardo premiją. Pirmasis šios premijos laureatas buvo kunigas Ričardas Mikutavičius. 1992 metų gruodžio 10 dieną „Logos“ žurnalas su Lietuvos mokslo taryba ir Lietuvos mokslininkų sąjunga surengė konferenciją, skirtą Prano Dovydaičio 50-osioms mirties metinėms paminėti. Šioje konferencijoje dalyvavo ir profesorius jauniausias dukra Laimutė Dovydaitytė-Juškevičienė, kuri paskelbė sovietinio teismo archyvinę medžiagą apie mirties nuosprendį Pranui Dovydaičiui. Minėjimo metu už straipsnį „Krikščioniško „Neturto dvasioje“ samprata Apiešikimo ir proto šviesoje“ („Logos“, Nr. 4) kun. Ričardui Mikutavičiui buvo įteikta Prano Dovydaičio premija.

Sunkumų steigiant ir leidžiant naują žurnalą buvo daug. Reikėjo apspręsti struktūrą, formatą, meninį apipavidalinimą, o taip pat rasti lėšų leidimui. Netrukus problemų ir šiandien — kompiuterių neturime, spaustuvės ir darbo kabinetų nėra, turime vieną nedidelį kambarį su telefonu, kur susirenkame pasitarti leidimo klausimus. Esant dilemoms pašto išlaidoms, platiname per Lietuvos bažnyčių spaudos kioskus, knygynus. Bet nepaisant visų sunkumų, sulaukiame daug laišku, mūsų ieško. Esame reikalingi.

— Kokia prasme dabar einantis „Logos“ žurnalas yra tęsinys tuo pačiu pavadinimu pradėto leisti žurnalo Nepriklausomoje Lietuvoje 1921 metais? Ar dalijasi iš tikro tik vardu, praėjus tiek daug laiko ir dvasiniam klimatui ne tik Lietuvoje, bet ir visame pasaulyje nuo tada be galo pasikeitus, ar yra vis dėlto kokių nors esminių sątų, kuriais pasiremiant būtų galima laikyti dabartinį „Logos“ pirmąjį tęsėjų?

— Mūsų žurnalas yra dvasinė Nepriklausomoje Lietuvoje Prano Dovydaičio redaguoto „Logos“ idėjų laukas liko tas pat,

prasipletė tik turiniu, pasisėmę maceiniškos ir girmiškos filosofinės išminties. Esminė sąsaja tarp anų dienų „Logos“ ir dabartinio — tai Prano Dovydaičio nusistatymas, padedantis įveikti sunkumus — „Aš ieškau ir randu malonumo padaryti bent kiek žmonėms gera, padirbti Aukščiausiai Tiesai, Gėriui ir Grožiui.“

— Ar galėtumėte nusakyti „Logos“, kaip minčiai ir menui skirtą leidinį, pagrindinius tikslus? Pavyzdžiui, kodėl jis šiuo metu yra, kaip Jūs, be abejojimo, tikite, Lietuvai reikalingas?

— Atrandant amžinas vertybes iš naujo, gali būti nežinoma praraja, atskyrusi ne tik fiziškai, bet ir dvasiškai nuo krikščioniškos minties tobulėjimo, nuo prigimtos teisės į laisvą veikimą. Labai kukliu indėliu „Logos“ žurnalas ir nori padėti surasti amžinąsias vertybes. Todėl norėčiau dar kartą priminti dr. Juozo Girmiaus žodžius: „...žmogiskoji didybė remiasi ne egoistiniu užsidarymu kasdieniniuose rūpesčiuose, o tuo dvasiniu atvirumu, kuris žmogų veda į kitus žmones...“ Labai norėčiau, kad „Logos“ tiestu tiltus ir mažintų prarajos perskirtus krantus.

— Apibūdinkite tipišką „Logos“ numerį: temas, autorius, liečiamas kultūros sritis, keliamus klausimus, parenkamus reprodukuoti meno kūrinius ir jo turinio apimtį. Ar labiausiai atspindi Lietuvoje vykstančio religinio-kultūrinio gyvenimo reiškiniai, ar kreipiamas dėmesys ir į Vakarus?

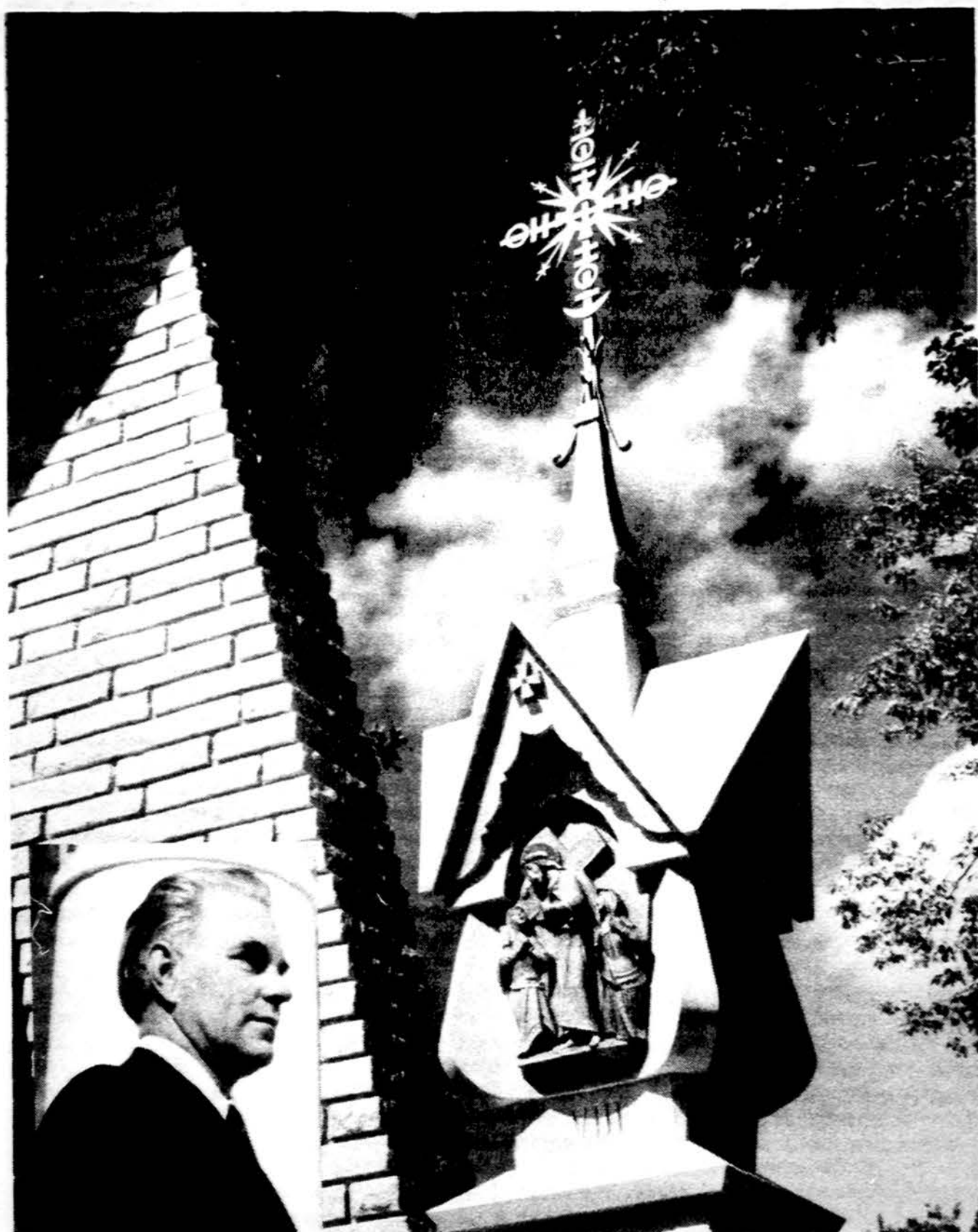
— Galėčiau paanalizuoti vėliausią ketvirtąjį numerį. Skyriuje „Aktualioji mintis“ spausdiname kun. Ričardo Mikutavičiaus straipsnį, apdovanotą Prano Dovydaičio premija. Šis darbas yra nepaprastai aktualus Lietuvai, nes pagrindinė idėja — tai žmogaus nuolatinis savęs ugdyimas. Kaip rašo autorius, žmogus „pašauktas visa esybe veržtis į Dievą, siekti vidinio gyvenimo tobulybės Dievo meilėje, ugdyti savo asmenybę, jo siela privalo neprisirišti, tai yra nepasilikti visam laikui ir nuolat horizontalioje plotmėje. Horizontali plotmė — tai pakeleivingi namai, kur trumpam sustojame, bet iš kur nuolat grįžtame namo, į tėviškę, į sielos gyvenimą Dievui.“

Kiti du straipsniai, tai italų profesorius, teologijos daktarų darbai, skirti žmogaus ir Dievo santykio problemos sprendimui, kur atkreipčiau dėmesį į Salvino Biolo, S.J. mintį: „Žmogaus kelias nėra grynai kelias į Dievą, o yra kelias Dievo šviesoje, nesijaudinant nei dėl savo, nei dėl kitų šėšėlio!“

Tolimesnis skyrius — Vatikano II dokumentai. Čia spausdiname labai svarbią popiežiaus Jono Pauliaus II encikliką „Centesimus annus“, skirtą pažymėti popiežiaus Leono XIII enciklikos „Rerum novarum“ 100 metų sukaktį. Ši enciklika svarbi tuo, kad nurodo krikščioniško mokslo gaires kraštams, kur, žlugus socializmui, susiduriame su dideliais atsikūrimo sunkumais.

Meno skyriuje pristatome tiek Lietuvos, tiek išeivijos menininkus. Skiriame dėmesio ir klasikais — Michelangelo Buonarroti. Supažindiname ir su jauno Lietuvos pranciškonu kun. E. Atkočiūno poezija. Daugelis žymių teologų savo mokslo darbuose cituoja žydų filosofų A. J. Herschel. Klasikos skyriuje mes pristatome šio teologo knygos „Žmogus — ne vienšias“ keletą skyrių (vertimas iš anglų kalbos).

Supažindiname skaitytojus ir su žymaus katalikų mintytojo Jacques Maritain žmonos filosofais ir poetės Raisos atsiminimais. Raisa Maritain, raginama savo

Architektas Jonas Mulokas (1907-1983) ir jo projektuotoji Kryžiaus kelių koplyčia Kennebunkport, Maine 1963 metais.

Vytauto Mazelio nuotrauka

Architektas Jonas Mulokas

(1907.12.18—1983.5.31)

Šiomis dienomis sueina dešimt metų nuo architekto Jono Muloko, vieno iš žymiausių lietuviškų liaudies architektūrinių formų ieškotojų, kūrėjo, mirties. „Tai lietuviškos architektūros „aušrininkas“ — jauges į tautos tradicijų dvasią, pamėgęs garsųjų koplytstulpių stilių bei ornamentiką, [jis] pradėjo tautinės architektūros gaidynę“, rašė Dvyroje (1984 m. vasario 22 d.) rašytojas Vytautas Alantas.

„Jonas Mulokas žengė pionierišką žingsnį — jis padarė lietuviškąjį statybos meną egzistuojančiu, realiu, matomu, apčiuopiamu; jis įrodė, kad mūsų tautinis stilius gali tirti naują ir gairių žodį modernioje architektūroje. Jo sukurtos šventovės, paminklai lyg prašneko lietuviška kalba, puosdami lietuviškais žiedais Dėdės Samo žemę; ko saviėji dažnai neglostė, svetintaučiai premijavo“, išsireiškė rašytojas Jurgis Gliuda (Lietuvių dienos, 1985).

„Meno istorija skiria labai daug dėmesio

etninės kultūros pasireiškimams pasaulyje, ir tuo būdu labiau vertina tautas, demonstruojančias savo tradicijas; todėl būtina įvertinti šio architekto didelį indėlį, įvedant lietuviškus etninius motyvus į visuotinę krikščioniškąją architektūrą“, rašė architektas Jurgis Okunis Aduose (1985, Nr. 5).

„Duok Dieve, kad jo lietuviškos šventovės praskintų kelią naujam lietuviškos architektūros suklestėjimui ir kad mūsų kūrybinių galių sklindanti architektai nevengtų ir toliau eiti mūsų protėvių pramintu keliu; tikiu, architektas Mulokas, savo lietuvišku kuklumu, neįsisamono to minties, jog yra sukūręs paminklus Dievui ir Lietuvos garbei, kurie ilgainiui įeis į Lietuvos meno istoriją“, išsireiškė rašytojas Petras Babickas (Lietuvių dienos, 1957 lapkritis).

Kur siela kyla dangop, mintys grįžta į tėvynę.

draugu, parašė dvi atsiminimų knygas, kurios yra žymių žmonių dvasinio gyvenimo istorija.

Kronikos skyriuje pateikiame religinio gyvenimo, dvasinio bendravimo apie mūsų žurnalą susibūrusių žmonių akimirkas.

— Kaip argumentuotumėte, kad „Logos“ yra reikalingas ir lietuviams, gyvenantiems už Lietuvos ribų, — kad jis vertas jų būti praturtinamas? Penkiasdešimt metų buvę nuo Lietuvos atitverti, kai tuo pačiu metu Lietuvoje religinė mintis net nebuvo leidžiama viešai būti reiškiamai, pripratome religijos, filosofijos ir meno vystymąsi pažinti ir tose srityse įvairių žmonių šaltinių — gyvenamo krašto ir kitų Vakarų kraštų kalbomis leidžiamų knygų, žurnalo, laikraščių, teatro, meno galerijų. Ką „Logos“ duotų, sakykim, Amerikos lietuviui, ko jis savo aplinkoje nerastų (ypač kai ir „Logos“ žurnale spausdinama nemažai vertimų iš kitom kalbom rašančių mastytojų ir kūrėjų)?

— Jau vien tai, kad istorinė atmintis perkeliama nauju lygmeniu į šios dienos gyvenimą, suteikia dvasinės stiprybės ir kartų nuolatinio nenutrūkstamo atsinaujinimo pajautimą.

Ateityje tikiuosi, kad susibūrę apie „Logos“ žurnalą mokslininkai, menininkai, studentai neš savo šviesos stiprybę, kaip Pranas Dovydaičis, taurindami Lietuvos dvasią.

— Kaip Jūs pati žvelgate į posovietinės žmonių dvasinės nuotaikas Lietuvoje? Pesimistiskai, kaip kartais tenka girdėti — kad per daug žalos žmonių vidiniam gyvenimui per tuos metus buvo padaryta ir kad tos žaidos vargiai beužgydomos? Ar, atvirkš-

čiai, išvylgate prošvaites ir galite ateiti regėti Tėvynės laimingą?

— Šiam sunkiam švietėjiškam darbui jeigu nematyčiau Tėvynės ateities vizijos, tai neturėčiau jėgų. Ir nemanyčiau, kad aš ar kažkas kitas galėtų, kaip vandens lygį menzurėlėje, išmatuoti sovietinio genocido paliktas dvasines tuštumas Lietuvoje. Sužėistas, kraujuojantis, apipletas — Dievo šviesoje žmogus turi galios stebuklui. Tai vyksta Lietuvoje, tai vyksta kitur, ir aš tikiu, kad Dievas myli savo vaikus, ir tai suvokdami, turime savo brolių, sesė priklėti naujam gyvenimui. Aš tikiu Lietuvos galia ir žinau, kad nėra beprasmių darbų. Todėl prašyčiau visų, norinčių prisijungti prie žurnalo „Logos“ kūrimo, tapti mūsų bendradarbiais.

Ypač noriu išreikšti didelę padėką Amerikos lietuviams prelatui Jonui A. Kučingui ir kun. dr. Kęstuiui Trimakui už nuolatinę paramą.

— Dėkojame Daliai Marijai Stančienėi už pokalbį. Norintieji „Logos“ žurnalą užsisakyti ar jame bendradarbiauti gali kreiptis šiuo adresu: Dalia Marija Stančienė, Viršuliškių 71-60, 2056 Vilnius, Lietuva. (a.11.)

Religijos vaidmuo pomoderniojo kultūroje

Neoromantizmas, metafizika, religija... Šie terminai šiandienos, „pomoderniojo“, lietuvių literatūrinėje ir filosofinėje žodyne dažnai turi neigiamą prasmę. „Religijos ir metafizikos gėles nuvyto“, neseniai žurnale *Baltos lankos* rašė filosofas Arvydas Šliogeris, teigdamas, jog „nebėra didžiųjų prasmų, gyvenusių „aname pasaulyje““.

Dialektikos dėlei pasiklausykime dviejų skirtingų balsų. Tai Amerikoje nemažą dėmesio sulaukusios knygos *Literature and religion* autoriai, Walter Jens ir Hans Kueng. Vokietijoje jų knyga buvo išleista prieš aštuonetą metų, bet tik pastaruoju metu išversta į anglų kalbą. Profesorius Jens dėsto retoriką Tuebingeno universitete. Ekuumeninio tyrimo instituto direktorius, katalikų teologas, Kueng buvo dažnai Vatikano baltas ir smerktas už per didelį nukrypimą nuo dogmos.

Pagrindinė autorių tema – santykis tarp religijos ir literatūros. Jų žodžiais, tai įtemptas ir vaisingas, provokuojantis ir kartais šokiruojantis santykis, dangaus ir žemės dialektika (kartais įsikūšanti ir pragariui), kuri esanti naudinga ir literatūrai, ir religijai. Vokiečių profesoriai primena, kad iki 17-ojo šimtmečio Vakarų kultūra ir krikščioniškoji kultūra buvo sinonimai. Ta vienybė iširo, prasidėjo modernioji era, kuriai atstovavo naujas, „racionalus“ žmogus. Autoriai tvirtina, kad tasai modernizmo modelis jau sužlugęs, ima įsivyravoti vadina „pomoderni samone“ – Vakarų kultūrai ir krikščionijai atsiveria galimybės vėl bendrauti.

Vienna, Austrija – žvilgsnis pro rotušės arką į Votiv bažnyčią. Kazio Daugėlos nuotrauka

Jų įsitikinimu, ir religija, ir literatūra turi „humanizuojančią ir laisvinančią paskirtį“.

Kueng ir Jens nagrinėja septynis rašytojus, turėjusius ypatingo įtakos Vakarų kultūrai: moderniosios filosofijos pirmtaką Blaise Pascal; vokiečių apšviotos amžiaus autorius Gryphius ir Lessing; romantinių poetų

Hoelderlin ir Novalis vizijas; Dostojevskio kraupias pranašystes. Knyga užsibaigia žvilgsniu į Kafkosa pasaulį: jo *Pilyje* žmogus ir Dievas jau visiškai nutolę; prarastas tikėjimas ir mokslu, technologija, pramonė ir demokracija.

Autoriai kviečia Europą eiti anapus marksizmo ir struktūra-

lizmo, siekti naujos visuomenės ir religijos sintezės. Kaip jie įsivaizduoja šių dienų religiją? Profesorius Jens žodžiais: „Europai nereikia, kad sugrižtų krikščionybė, kurioje religija totalitariškai dominavo visuomenę, kaip viduramžių kultūros žydėjimo metu. Jai nereikia ir krikščionybės, kurioje – kaip to norejo Liuteris – religija ir Bažnyčia būtų atskirtos nuo visuomenės, politikos ir valstybės – dvi lygiagrečios karalijos. Taip pat – po Auschwitz'o, Hirošimos, ir Gulago salyno – Europai nereikia santvarkos, skelbiančios modernią visuomenę be religijos ir beveik be moralės.“

Vienas originaliausių knygų bruožų, tai autorių įsitikinimas, kad romantizmas – o ypač mūsų šimtmečio taip jau koneveikti vokiečių romantikai – gali daug ką duoti mūsų pomoderniajai erai. Ypač aktuali esanti jų didžioji visuomenės bei religijos sintezės vizija. Jie kelia romantiškų puoselėtų taikos, laisvės ir žmonių idealus, rodančius kelią į kitokią ateitį.

Anot Hans Kueng: „Po Dievo užtemimo, po... dievų prieblandos ir moderniojo pseudodievo nuopolio gali nušvisti nauja aušra pomoderniojo modelio rėmuose. (Jo vardo dar nežinome)... Taip, žvelkime į ateitį... Šimtmečiui baigiantis, visur jau kyla revoliucija prieš kafiškąjį pasaulį... [kyla] naujos ateities viltis. Naujoji era gali atnešti literatūrą, kurioje didi teologija ir didi estetika vėl suartės ir taps ypač intymios.“

jp

Birutė-Antanina Janavičienė

SAPNAS

Aš bėgu lyg sapne,
Nekyla kojos, rankos.
Iklimpusi visa,
nepakeliu voku.
Man taip sunku.
Aš bėgu nuo savęs,
Aš bėgu nuo visu.

Aš bėgu nuo žmogaus,
Kurį labai myliu.
Sustoju pailsėt
Ir vėl grįžtu atgal.
O kaip sunku sapne,
Kada gi jau tas rytas?
Aš vėl šalia tavęs
ir tarp visu.

Aš tyliau ir tyliau
Ir tylos tos tylios
tyliai noris tylos.
O tylos tos tylios
daug tylų neatstos.
O tylėk, netylėk,
tyliai noris kalbos.

Aš kalbu ir kalbu
Ir kalbėt negaliu.
Nuo kalbos tos kalbios
tyliai noris kalbos.
O kalbos tos kalbios
Daug kalbų neatstos.
O kalbėk, nekalbėk,
Noris ryto dainos.

TAU

Kai ant laukų
Rugsėjis ima degti,
Su rudens šalom
Prinokę vaisiai,
Tau pasaką seku:
– Nuimki skraistę,
Tu gi esi svajonė mano.

Tau pasaką seku,
Tą ilgą naktį
Žibėjo žvaigždės
Ir mėnulis švietė,
O ant laukų
Svajonė – skraistė
Rugsėjo naktį
Sušildė žemei širdį.

Tas žemės ženklas
Toks be galo savas,
Kaip šiluma iš saulės sklinda.
Aš tau sakau:
– Svajone mano,
Tu ne tik žemei,
Man sušildei širdį.

LAIŠKAS ANT ŽIEDLAPIŲ

Rašau tau laišką,
Žinau, kad lauki.
Rašau ant rūko,
Žiedlapių, ant debesų.

Birutė-Antanina Janavičienė. Jono Tamulaičio nuotrauka

Rašau ant aukšto kalno,
Smėlio kranto,
O tu skaitai tik
Mintimis naktų.

O tu skaitai juos,
Mintys tos ištiso,
Išaušo rytas,
O laiškų nebėra...
Sustojo metai,
Mėnesiai ir dienos,
O aš taip laukiau
Tų naktų.

SEKMINĖS

Sekminės, Sekminės!
Girdi? Sutartinės
suskambo dainoj
piemenų,
Sekminės, Sekminės!
Banguoja, linguoja
balžiedžių žiedai
ant ragu.

Sekminės, Sekminės!
Toli iš varpinės
bažnyčion kvietimas
žponių.
Sekminės! Sekminės!
Berželių vainikais
išpuoškim pastoges
namų.

Sekminės, Sekminės!
Lankoj gegužinės
liepsna ir dūmai
laužų.
Sekminės, Sekminės!
Su sūriu, kiaušiniiais
suseškim už vaisių
stulų.

Lietuviai Floridoje (Atostogų eskizas)

EDITA NAZARAITE

Kur ankstyvą pavasarį pasi-
slėpti nuo sostinės Washington'o
rutinos? Na, žinoma, kad saule-
toje Floridoje – ten, kur tingiai
siūbuoja palmės, ošia Atlanto
vandenys, kur sesės ir broliai
pensininkai lietuviškai šneka,
kur skamba nuo kalno Birutės...
na, gal ir ne daina, bet netoli
Meksikos įlankos patogiai įsikū-
rusiame St. Petersburg'o mieste,
garsaus siurrealistų Salvador
Dali muziejuje tikrai išgirdau
skambant lietuviškus komenta-
rus. Taigi, teisingas buvo mano
kolegos Jurgio Bradūno („Ame-
rikos balse“) draugiškas perspė-
jimas nebūti šiose apylinkėse
lietuviškai, nes...

Smagu po beprotiško lakstymo
Disneyland'e ant balto smėlio
padrybsoti saulėje, pasiklausyti
bangų žarstomų mažų kriauk-
lelių muzikos, nors paplūdimio
monotonija greitai pabosta, kaip
ir nuolatinis dukters Kristinos
tvirtinimas, esą ji palmės vir-
šūnėje tikrai mačiusi sėdintį
krokodilą, kuris vėliau vėl
vakarą St. Petersburg'o gatvėje
vairavo automobilį. Užtat ato-
stogų vakaro nuobodulį padeda
paįvairinti susitikimai su
įdomiais žmonėmis, ypač meni-
ninkais, kurių ir Floridoje galima
užtikti. Prie romantiškų St.
Petersburg Beach miestelio
kanalų ir yra įsikūrusi lietuvių
tapytoja Marija Tubelytė-Kul-
manienė, kuri meno mylėtojams
tikriausiai yra žinoma iš bendro
Algimanto Kežio rengiamų lietu-
vių išeivių dailininkų parodų.

Iš pradžių Marijos namas nutei-
kia keistai: paradinės durys
gryno medžio, rankų darbo dro-
žiniai dabintos bet rytietiška
motyvais, regis, imtos ir iš kokio
japonų namų durų staktos išlup-
tos. Paslaptis vėliau paaiškėja –
Marijos Kulmanienės bent de-

Poetė Edita Nazaraite ir dailininkė Marija Tubelytė-Kulmanienė Saint Petersburg Beach, Floridoje

coran dailės mokykloje. Beje,
studijuodama New York'e, Mari-
ja buvo viename pobūvyje, į kurį
atsilankė ir garsusis siurrealis-
tas, ispanas Salvador Dali su
pačia. Marija mokėjo rusų kalbą
ir šnekučiavosi su jo žmona Gala,
kuri buvo rusų kilmės.

Marija, būdama 35-erių metų ir
apsigyvenusi Oregon valstybėje,
rimtai ėmėsi tapybos. Daugiausia
tapė vaikų portretus, ypač mėgo
tapyti mergaites. Gražios apylin-
kės taip pat veikė dailininkės
vaizduotę, ji nutapė nemažai
peizažų. Portland'e surengė savo
kūrinių parodą. To laikotarpio
stilius itin paprastas, kaip pati
autorė teigia, ji buvo linkusi į
primityvistinį tapybos stilių.
Marija sako, kad visi tapytojai
primitivistai labai bijo, kad jų
natūralaus stiliaus nepaveiktų
kitų dailininkų kūryba, primity-
vistai lyg nykštukai, bijantys pra-
dėti augti.

Vėliau Marija su šeima apsi-
gyveno Taiwane, paskui – Japo-
nijoje. Šiose egzotiškose Rytų
šalyse pragyvenuta dešimt metų
(vyro darbo paskyrimas). Marija
tvirtina, kad dėl kinų meno įtakos

jos stilius truputį buvo apga-
dintas, atsirado jai anksčiau ne-
būdingas „smulkmeniškumas“. Nors
autore labai savikritiška, bet iš tiesų
„kiniškojo“ periodo darbai nepraradę
autentiškumo. Romantika dveikia
azijietišku bruožų mergaičių portretuose,
kurie, pasak Marijos, turėjo
nemažą pasisekimą. Japonams
labai patiko Marijos tapyti
natiurmortai su braškėmis. Ji
savo darbus eksponavo, nemažai
buvo nupirkti.

Sugrįžusi į Amerikos žemyną,
Marija su vyru įsikuria Floridoje.
Ir čia toliau tęsia savo darbus.
Aktyviai dalyvauja Meno centrų
parodose Sarasota ir Bra-
dington'e. Į šias parodas darbus
priima dailininkų komisija, na, o
Marijos darbai niekad nebuvo
atmesti, nors konkurencija didelė
– į vieną vietą yra apytikriai trys
pretendentai. Marija eksponuoja
daugiausia peizažus, portretus.
Beje, dailininkės peizažai labai
gerai sukomponuoti, ji mėgsta
šiltas, džiaugsmingas spalvas.
Pastaruoju metu dirba tik
akrilio technika. Dailininkės
peizažų kolekcijoje galima užtikti

vaizdų iš Japonijos, Taivano,
Vokietijos, Graikijos, Prancūzijos
ir Lietuvos. Jos naujausia serija
sukurta Lietuvoje, kur Marija
lankėsi rudenį, praėjusiais
metais. Čia ji sukūrė maždaug
penkiolika paveikslų ir balandžio
mėnesį St. Petersburg'o lietuvių
klube surengė jų parodą. Lietu-
vos peizažams būdingas roman-
tizmas, ramybė.

Ramybė viešpatuoja ir jaukiuo-
se Marijos namuose, panašiuose
į dailės muziejų. Šią ramybę gal
tik sudrumsčia kanale šokinė-
jančios žuvys, kieme vikriai
šmizginantys maži driežiukai ir
atsilankantys svečiai. Šiltai atsi-
sveikiname su dailininke ir jos be
galo maloniu vyru Kurtu.

Meksikos įlankos paplūdi-
muose gula tamsa, žiebiai žibu-
riai, priplaukų kavinukėse ir
mažutėse parduotuvėse žaidžia
ryškios prekių ir pirkėjų rūbų
spalvos, nosi kutena kepanos žu-
vies aromatas. Prasideda kuror-
tinė vakaro romantika, kuri
apgaulingai panaši į amžinybę.

Keturiasdešimtojo Santaros-Šviesos suvažiavimo (1993) programa

Pirmoji dalis – Vilniuje ir Trakuose

Pradžią – birželio 16 d. 10 val.
Vilniaus universiteto Teatro
salėje.

Tema: Santara-Šviesai 40.
Vilniaus universiteto rektori-
aus Rolando Pavilionio sveiki-
namoji kalba.

Pranešimai: Sigita Geda –
„Santara-Šviesa ir Lietuvos
kultūra“; Liūtas Mockūnas –
„Nuo Lietuvos laisvės kovotojų
iki Santaros-Šviesos“; V. Gasiliū-
nas – „Išėjimo mąstysenos
vingiai“; Marcelijus Martinaitis
„Islaptintų ryšių legalizavimas“.

Pokalbis „Išėjimo ir Tarybų
Lietuvos kultūra“ Vilniaus uni-
versiteto Teatro salėje, pradžią 16
val.

Vakaras su Marija Gimbutiene
19 val. Vilniaus universiteto
Teatro salėje.

Birželio 17 d. Pradžią 10 val.
Vilniaus universiteto Teatro

salėje.
Tema: Vakarų įtaigos Lietuvos
kultūrai. Algirdas Mickūnas –
„Valia ir autonomija politinėje
bendruomenėje“; Arvydas Šlio-
geris „Lietuvos mintis tarp Rytų
ir Vakarų“; Rimvydas Šilbajoris
„Leonardo Gutausko Vilko dantų
karoliai“.

Pokalbis „Filosofijos keliai
Lietuvoje“ 16 val. Vilniaus uni-
versiteto Rektorato salėje.
Pokalbio vadovai Arūnas Sver-
diolas ir Algirdas Mickūnas.

Poezijos vakaras Rašytojų
sąjungos klube 19 val.

Birželio 18 d. Pradžią 11 val.

Trakuose.
Tema: Tradicinio mentaliteto
likimas. Viktorija Daujotytė –
„Moters patirtis: du prozos teks-
tai“; Bronius Vaškėlis – „Išsi-
laisvinusio lietuvių mentaliteto
(Nukelta į 4 psl.)

Meno laisvės šventė

DANAS LAPKUS

1993 m. kovo 12 – balandžio 24 dienomis Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje, Čikagoje, veikė paroda „Laisvės šventė – Baltijos dailininkai iš Illinois“. Parodos kuratorius Valentinas Ramonis pakvietė dalyvauti vienuolika dailininkų: keturis latvius, tris estus ir keturis lietuvius: Mariją Strasevičiūtę, Vytautą O. Virkau, Rimą VisGirdą ir Giedrę Žumbakienę. Visi parodos autoriai yra vidurinėsios kartos atstovai, daugiausia gimę Baltijos šalyse (Strasevičiūtė – Vokietijoje, estas Peljo – Woodstock, Illinois), taigi išlaikę didesnę ar mažesnę emigranto kompleksą. Tai ne tiek biografinis, kiek psichologinis bruožas, suteikiantis šių autorių kūrybai unikalią nuotaiką.

Pokario DP atsinešę iš tėvynės tautinę pasaulėžiūrą, kurią turėjo progas derinti su Vakarų kultūros atmosfera, tiek teigiamą, tiek neigiamą. Tuo būdu lyg tapdami savotiško eksperimento, tiriančio aplinkos poveikį psichikai ir jos kūrybinei išraiškai, „šaltiniais“ (kaip tie bandomieji ridikėliai, vieni 50 metų laistyti šaltu vandeniu, kiti – šiltu). Dabar pats rezultatų apibendrinimo laikas, nes, sugrįžus visiems sovietų marazmams, rūšių grynumas ilgai „beisilaiskys“. Štai Rimas VisGirda jau prasišarš, kad keletas kelionių į Panevėžį jam stipriai padėjo „rasti save“.

Skubėjime žvilgtelėti į Balzeko Lietuvių kultūros muziejaus Dailės galeriją, kol nepažiojose paskutinių egzistavusių menininkų.

Parodos žvaigždė, gal dar neatrasta nė pati estė – Valter Peljo. Jo paveikslai yra ir peizažai, ir natūrmortai, ir scenografinės kompozicijos kartu – siurrealistiški tiek vaizduojamo laiko, tiek erdvės požiūriu. Peljo įvaizdžiai nėra realybės atspasakojimas, tai ženkliai, kodai. Jie kontrastiški: eglės ir palmės, snieguotos kalnų viršūnės ir pietietiškas paplūdimys, upės versmė ir kambario grindys. Dailininkas išsiskiria iš kitų savo klorito intensyvumu. Čia dominuoja balta spalva. Jos nėra daug, bet, derinama su švintincinio žydra, oranžine, žalia ir geltona, balta išlieka kaip jungtis ir leitmotyvas (debesys ir ledas). Peljo kompozicijos vienplanės, plokščios, vaizdai sudėlioti „vienas virš kito“. Tapymo maniera „riebi“, daug dažų. Dailininkas piešia pabrėžtinai primityviškai, nesirūpinu fotografisku vaizdavimu. Kaip sakome, „bet kas taip galėtų nupiešti“. Galėjimas galėjimu, bet svarbiausia, kaip žiūrėti į savo darbą – kaip į meną ar tik į galėjimą. Valter Peljo paprastai savo laisvą ir nesuinteresuotą kūrybinę išraišką. Jo paveikslų dviasia visiškai nekomercinė, bet iš tikrųjų, atrodo, turi didžiausią iš šios parodos darbų potencialą verstį pinigine vertybe, nes skiriasi originalumu ir drąsa. Estijoje nėra nei snieguotų kalnų, nei palmių. Peljo apsigyvena svajonoje, neria į visiškai kitokią pasaulį, aklimatizuojasi jame, kol visiškai užsidaro savo susikurtose scenografinėje erdvėje. Estai Estijoje visada stengėsi būti vakarietiškai, eksponuodami tai, kaip politinio pasipriešinimo forma. Tai pasiekė apogėjų aštuntame dešimtmetyje Europos ir Amerikos hiperrealistinio meno stiliumi. Parodų paveiksluose šmėžavo džinsai, ilgaplaukis miesto jaunimas. Peljo eina į kitą pusę, galbūt daugiausia dėl savo gyvenimo čia.

Geriausiu latviu tituluojau Ojars Steiners. Latviškas savo plačias abstrahuotas peizažais, ekspresionistiška tapymo maniera ir vakarietiškas išraiškos atvi-

Dailės dailininkų per „Laisvės šventės: baltai dailininkai iš Illinois“ parodos atidarymą Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje, Čikagoje: (iš kairės) Vitas Simanis, Silvija Steiners, Ojars Steiners, Valder Kivirist, Merike Tumma ir parodos organizatorius Valentinas Ramonis.

Jono Tamuliočio nuotrauka

rumu, dideliais formatais. Steiners paveikslų jėgą sudaro tarytum atsiktinai, iš impulsyvių teptuko brūkšnių, plėmų atsi-radusios tikslios formos, kuriančios tvirtą geometrinę kompoziciją. Steiners laikosi vienalyčio kolorito, kuris dažniausiai yra žemės ar vėlyvo Latvijos rudens spalvos. Nors nieko „nevaizduodamas“, dailininkas nutapo turiningus paveikslus. Steiners, kaip ir Peljo, galėtume priskirti prie „taip-betkasgali“ kategorijos. Tačiau pabandykime ar bent smulkiai

isivaizduokime bandą ant didžiulės baltos drobės užtepti porą plėmų ir tik tais keliais vienspalviais plėmais pasiekti, kad paveikslas būtų nenuobodus, kalbėtų apie bendražmogiškas vertybes, o be to, kas antras Jūsų pažįstamas geistų jį nusipirkti už 2,000 dolerių. Jei pavyktų, prašome skubiai pranešti – kiekvienas talentas turi būti surastas ir įvertintas.

Jei latvių ir ypač estų parodos kuratoriui Valentinui Ramoniui reikėjo ieškoti ieškoti, tai aktyvesnių lietuvių dailininkų turime

ne vieną dešimtį. Todėl natūralu, kad pakviesus keletą geriausių, sunku tarp jų atskirti čempioną.

Nesenia Rimo VisGirdos keramikinių galvų atsargos ir atsargos jų dekoravimo variantų paties dailininko galvoje. Šįkart tai buvo galvos švarkas iš dolerių, rublių ir talonų skutielių. Gražiai atrodė afroamerikietės galva su spuojaus vietų plaukų. Solidžiausioje pasaulio meno enciklopedijoje prie VisGirdos pavardės turėtų būti parašyta: „subtilių keramikos išdaigų virtuosas, pro-

fesorius, lietuvis“.

Giedrė Žumbakienė pateikė nesenkantios energijos, ritmo kompozicijas, surinktas iš įvairių lekalio kontūrų plokštumų: apskritimo, trapecijų, stačiakampių. Jos estampai primena kolažus, gal dėl originalios atlikimo technikos, spaudžiant įvairiomis spalvomis nuo kelių formų. Rezultatas – dekoratyvūs, erdvūs, spalvingi abstraktai, nors kiek vienodoki, besikartojantys savo formalia ir emociškai išraiška.

Marija Strasevičiūtė eksponavo jos pamėgtą neoabstrakčiojo ekspresionizmo drobę „Never Enough“. Paradoksu, bet žiūri į šį didžiulį paveikslą, matai spalvų kaleidoskopą, ir suvoki, kad stebė... laiką. Gal tą, kuriame tapytas dejas ir dejas dažus ant drobės (Never enough...), o gal tą, kurio reikia peržvelgti visą paveikslą nuo vieno krašto iki kito, arba tą, kuris tvarko Strasevičiūtės sukurtos erdvės gyvenimą.

Vytautas O. Virkau pateikė keturis abstrakčius paveikslus, prabylančius į žiūrovą ryškiomis opozicijomis. Štai „Hired Man's Quilt: Midsummer Night Dream“ derina buitį ir svajonę, samdinio antklodę ir metafizines tolimas. Efektinga ir plastinė išraiška: preciziška ir jautri. Gali gėrėtis linijos tiesumu, tamsių ir šviesių tonų santykiu, elegantiška kompozicija.

„Laisvės šventė“ prasmingai simbolizavo ne tik Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo metines, bet ir laisvę kurti kaip nori, laisvę bendrauti su kitais, nebebijant būti nustelbtiems. Kitas žingsnis pirmyn galėtų būti bendra paroda su mūsų buvusiais pikčiausiais priešais rusais ir lenkais.

Naujos knygos

Juozas B. Laučka

• Juozas B. Laučka. ŽVILGSNIAI PER ATLANTĄ I LIETUVĄ. Įvairių metų publicistika. Spaudai parengė ir išleido „Žuvedros“ leidykla. Vilnius, 1992. 192 puslapiai. Tiržas 2000 – egzempliorių. Kaina pagal susitarimą.

Juozas Laučka nuo 1936 metų spalio iki 1945 metų pavasario redagavo savaitraštį *Amerika*, kuris buvo leidžiamas Brooklyn, New York. Redagavimą perėmė iš *Amerikos* pirmojo redaktoriaus Kazio P. Vilniškio-Vilnio. Laučka redaktoriaus plunksnų perdavė Antanui Vaičiuliui. *Žvilgsnių* rinkinį sudaro Laučkos rašyti vedamieji ir reportažai. Juose atsispindi tuometiniai Amerikos lietuvių rūpesčiai Lietuva ir jų veikla Lietuvos labui. Kokie tie rūpesčiai buvo, labai taikliai išvardija knygos autorius: „Lietuvos pastangos išlikti nepalaužta Antrojo pasaulinio karo išvakarėse. Lenkijos ultimatumas. Klai-

pėdos atplėšimas. Bendro darbo vyriausybės Lietuvoje sudarymas. Pasaulinio karo įsilepsnojimas. Sovietinių igulų įvedimas, prisidengiant Vilniaus ir jo krašto dalies gražinimu. Sovietų Sąjungos ultimatumas ir okupacija. Tautos valios klasojimas. Pirmieji masiniai suėmimai ir trėmimai. Nacių okupacija. Tautos pasipriešinimas abiem okupacijoms. Sovietų sugrįžimas. Tūkstančių lietuvių pasitraukimas iš Tėvynės į Vakarus. Masiniai išvežimai į Sibiro gelmes. Amerikiečių pagalba tremtiniais ir pasitraukusiems iš krašto. Amerikos lietuvių nesėdėjo rankas sudėję. Šio rinkinio puslapiai turėtų bent kiek pavaizduoti jų veiklą pagelbėti Lietuvai jos žmonėms, kiek buvo įmanoma ir pajėgiama to laiko sąkuriuose“.

Knyga išleista dailiai ir maloni į rankas paimti. Ji atskleidžia tik mažą gabalėlį didelių gabumų visuomenės veikėjo ir žurnalisto Juozo Laučkos veiklos. Čia tačiau nerasime jo veiklos „Amerikos balse“ ir „Laisvosios Europos radijuje“. Nerisime jo veiklos „BALF“e ir NCWC – juk daugeliui „dypukų“, Amerikos žemė, atvykus, pirmas sutiktas lietuvis ir buvo ramiai besišypsantis Juozas Laučka. Nerisime knygoje ir jo veiklos su jaunimu, labai šviesiais prisiminimais paženklintų metų, kai Juozas Laučka buvo Ateitininkų Federacijos vadas. Tiekimės, kad greitai pamatysime ir Juozo Laučkos atsiminimų knygą, o jos belaukiant, verta paskaityti ir šią kuklią, bet labai svarbią dalykus svarstantią knygą.

Vidurio Europos mokslinių bibliotekų ir informatikos konferencija

Beveik pusę šimtmečio skurdusi ir tik komunistinė propaganda maitinama Lietuvos, Latvijos, Estijos, Lenkijos, Čekoslovakijos, Vengrijos bei kitų tautų informatika bei akademinės bibliotekos yra smarkiai atsilikę nuo laisvojo pasaulio tolygių institucijų. Šių kraštų informatikos institucijų tobulinimui, automatizacijai, ryšių palaikymui, priemonėms bei aptarnavimams aprūpinimui ir administracinio personalo tinkamam pasitobulinimui ruošama pradinė trumpa tos srities darbuotojų konferencija 1993 metų rugsejo 27-29 dienomis Lietuvoje, Vilniaus Technologijos universiteto bibliotekoje.

Šio didelio darbo koordinavimą ir lėšų telkimą atlieka amerikietis dr. Lee G. Burchinal su Dale Luku. Šių metų pradžioje dr. L. G. Burchinal lankėsi Čikagoje, Lituanistikos tyrimų ir studijų centre, ir su jo pirmininku prof. dr. Jonu Račkausku turėjo eilę pasitarimų konferencijos pravedimo ir tam lėšų sutelkimo JAV reikalais.

Rengėjų komitetas

Šios konferencijos suruošimui Vilniuje sudarytas specialus komitetas, kuriam vadovauja Komunikacijos ir informatikos ministras prof. G. H. Zintelis. Komitetai sudaro: profesorius Bronius Vaškėlis, Vytauto Didžiojo universiteto rektorius, profesorius K. Kriščiūnas, Kauno Technologijos universiteto rektorius, profesorius E. Zavadskas, Vilniaus Technologijos universiteto rektorius, R. Krukauskas, Komunikacijos ir informatikos viceministras, V. Gontis, Lietuvos aukštojo mokslo, tyrimų ir studijų generalinis direktorius, K. Mackevičius, Vilniaus Technologijos universiteto bibliotekos direktorius, G. Doubinienė, Kauno Technologijos universiteto bibliotekos direktorė, R. Macikienė,

40-asis Santaros-Šviesos suvažiavimas

(Atkelta iš 3 psl.)

mįslės“; Egidijus Aleksandra-vičius – „Mecenatai ir klientai naujųjų laikų lietuvių kultūroje“; Romualdas Ozolas – „Gynybos motyvai lietuvių savikovoje“.

Pokalbis „Tautinio identiteto problema“. 16 val. Vadovas Arvydas Šliogeris. Vakaras, skirtas Henriui Račkauskui. Rengėjai: Saulius Žukas ir Rimvydas Šilbajoris. Birželio 19 d. Pradžia 10 val. Tema: Nepriklausoma Lietuva – mitas ir realybė. Aleksandras Štromas – „1992-1993 metų rinkimai Lietuvoje: jų esmė, samprata bei vertinimai Vakaruose“; Julius Šmulskštys – „Politinės struktūros formavimasis posovietinėje Lietuvoje“; Rikardas Gavelis – „Antiekonomika kaip tautinio iracionalumo išraiška“; Alfred Erich Senn – „Valstybė“.

Pokalbis „Šiandieninės politinės realijos“. Vadovai: Zenonas Rekašius ir Alfredas Bumbauskas.

Jaunujų poetų vakaras 19 val. Birželio 20 d. Pradžia 10 val. Tema: Pomodernizmo iššūkis Lietuvai. L. Donskis – „Etnokultūrinio fundamentalizmo ir pomodernizmo konfrontacija“; E. Ališanka – „Pomodernizmo ženkli Lietuvoje“. Alina Staknienė „Kosto Ostrausko dramos“.

Bronius Juodelis

CEMBI konferencijos organizatorius dr. Lee G. Burchinal ir Lituanistikos tyrimo ir studijų centro Čikagoje pirmininkas dr. Jonas Račkauskas.

Pokalbis „Pomodernizmas: civilizacijos krizė ir naujų galimybių atovėra“. Vadovas A. Andriuskevičius.

Grijimas į Vilnių.

Vilniuje visi, kam reikės nakvynės, bus apnakvinti Vilniaus universiteto studentų bendrabutyje Paltupiuose. Šiltas vanduo šiuo metu yra visur, o gyvenimo sąlygos ten ne blogesnės negu kai kuriose viešbučiuose. Į Universitetą ir atgal bus vežiojama autobusiuku.

Konferencijos mokestis: 10 JAV dolerių išiešiams, 2,000 talonų dalyviams iš Lietuvos. Dalyvių registracija – birželio 16 d. 8-16 val.

Norintieji gauti smulkesnių informacijų, prašomi skambinti Vilniuje Zitai Čepaitei, tel. 22-28-71 arba darbo valandomis Atgimimo redaktoriui Stasiui Kašauskui, tel. 61-35-21.

Antroji Santaros-Šviesos 40-ojo suvažiavimo dalis – šių metų rugsejo 9-12 dienomis Lemont, Illinois. Informacija apie šią suvažiavimo dalį bus paskelbta vėliau.

• Jubiliejinės Vasario 16-osios meno parodų Čikagoje užbaigtų vyks birželio 5 dieną, šeštadienį, 7:30 v.v. Lietuvių dailės muziejuje, Lemont, Illinois. Ta proga bus parodų leidinio 75-oji Vasario 16-oji ir Onos Dokalskaitės monografijos suktuvės. Abu leidiniai dedikuoti Vasario 16-osios deimantiniam jubiliejui paminėti. Sutiktuvių programa, kurioje dalyvaus Lietuvos konsulas Čikagoje Vaclovas Kleiza, vyks per kun. Kęstutį Balčio meno kūrinių rinkinio parodos atidarymą Lietuvių dailės muziejuje.

Kertinė paraštė

(Atkelta iš 1 psl.)

saugu, apribotą draugų bei bendradarbių būrelį – sąlyga ramiai gyventi. Susikirstyti žmonės ir tam tikras rūšis yra būdas sudėtingą tikrovę aprepti, įveikti: viena tautybė „gera“, kita – „bloga“, trečia – „prastai vairuoja“, dar kita – „darbšti ir tvarkinga“.

JAV kapų puošimo dieną bus padėtos gelės kapuose, kur gulį „dypukai“ vyrai ir žmona, šeimos tėvai, atvykę į naują šalį iš karo nusiaubtos Europos, iškviesti ir priimti nepažįstamų „senosios kartos ateivių“. Pagal įprastinę nuostatą pokarinė lietuvių imigrantų karta nesugyveno su atvykusiais prieš Pirmąjį pasaulinį karą. Šiuo atveju tame pačiame kape ilsisi du senosios Amerikos lietuvių kartos asmenys, šia „dypukų“ šeima globioje nuo pirmos dienos, dešimtmečius draugavę kaip giminės, likę vieni be artimųjų senatvėje, palaidoti su pagarba ir meile savo anksčiau globotųjų sklype.

Tokių sugyvenimo pavyzdžių tikriausiai būtų galima daug pririnkti, o jie kaip tik nesiriboją įprastine pažiūra ir ryšius tarp pokarinių ateivių ir jų pirmatinių – pralaužia patogiai susikirstytą pažiūrą bei veiklos „erdvę“.

Kai pokario tremtiniai į JAV atvyko, šie 40,000 lietuvių rado apie pusę milijono lietuvių kilmės žmonių, čia gyvenančių jau bent 35 metus. (Šiaip istorikai sako, kad masinė lietuvių emigracija į užjūrius prasidėjo po 1831 metų sukilimo, JAV visų pirma į Pensilvaniją.) Praėjus dešimtmečiams, daugiau – 45-eriems metams – į Vakarus pradėjo gausiai atvykti dar viena lietuvių išeivijos banga. Šie nauji ateiviai randa ne tik 35 metus čia gyvenančius, o jau 45 metus „amerikonėjančius“ savo tautiečius. Naujoji lietuviška mažuma – kartais spaudose spėjama, tarp 6-10,000 – susiduria su buvusiais „dypukais“ ir jų priaugusiomis kartomis, kaip pokariniai su daug gausnes nesniaja imigracija.

Iš abiejų pusių, jau dabar „senųjų“ ateivių ir visai naujųjų – kuriasi tos „patogios erdvės“ žmonėms ir rūšis susikirstyti, kad sudėtingą tikrovę būtų galima aprepti ir joje manytis. „Mes“ – vienoki, „jie“ – kitoki. Tai liečia bendravimo būdus, kalbą, vertybes, dalyvavimą ar domėjimąsi parapijomis, pažiūrą į santuoką ir šeimą, medžiagines išgales ir kt. Panašiai žvelgiamė ir taip išsiilgtą ir mylimą Lietuvą, kai tūkstantais pirmyn ir atgal keliaujame. Pastaruoju metu žmonės grįžta labiau nusiminę ar nusivyle tiek medžiagine padėtimi, tiek gyvenimu išpažįstamosiomis vertybėmis, įžiūrimomis žmonių sąvabybėmis, elgsena.

Jeigu pirmąją Sekminių dieną medai, partai, elamiečiai, egiptiečiai, kitos tautybės visos buvo pavaikintos Šventosios Dvasios sugebimu skirtingus žmones telkti į vieną, gali būti ir pagrįstų vilčių, kad ta pati Dvasia suartins skirtingų kartų ir kultūrų lietuvių ir lietuvių kilmės žmonių, nebebijančių iš savo „patogios erdvės“ vienas kitam ranką ištieti.

Antanas Saulaitis, S.J.

Lietuvių religinis gyvenimas

(Atkelta iš 1 psl.)

rių tautos nemažas nuosmintis yra imigravę į Ameriką. Tuo atžvilgiu po arių eitu lietuviai. Airių yra Kanadoje (taip pat ir lietuvių), Australijoje (taip pat ir lietuvių) ir kitur. Yra pasaulio airis. Kun. Vytautas Bagdanavičius kelia pasaulio lietuvių sąjauką. (Idomu, kad tai daro ir dabartinės Nepriklausomos Lietuvos filosofas bei Seimo narys Romualdas Ozolas. – Red.) Amerikoje airiai švenčia Šv. Patriko dieną, žydai turi savo šventes, kurias mes vienų ir kitų respektuojame. Lietuviai galėtų neatsilikti. Todėl pasakymas ir išryškimas, ka lietuvių Amerikai, imigrantų kraštui, būdami patys imigrantai, yra davę, sprendžiant visas problemas, būtų labai svarbu ir reikšminga.